

УДК 070:94](477) «189/190» (045)

Вареник В. М.

аспірантка кафедри видавничої справи та редагування

Видавничо-поліграфічного інституту, КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛУЗЕВОЇ ПРЕСИ КІНЦЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті зазначено основні етапи розвитку української галузевої преси з урахуванням специфіки умов, які не сприяли її активному розвитку. Дано стислий аналіз ключових етапів поширення спеціалізованої періодики, проілюстровано найбільш відомими галузевими виданнями юридичної, економічної, медичної тематики та ін.

Галузева преса є індикатором розвитку промисловості та вдосконалення професійної термінології. Відтак вивчення досвіду видання української галузевої періодики важливе для розуміння повноти історичного контексту кінця ХІХ — початку ХХ століття. Тому встановлено хронологію розвитку української галузевої преси на прикладі галузевих видань різних тематичних напрямів. Для формулювання історіографії галузевої преси різної тематики систематизовано праці українських науковців, які досліджували історію української преси в період з початку ХІХ століття до початку ХХ століття. Під час аналізу наукових праць було відокремлено загальнотематичні журнали та газети з певними спеціалізованими відомостями та власне галузеві видання для фахівців.

Вказано, що на початковому етапі україномовне населення не мало власної галузевої преси, а вузькотематичні публікації з'являлися в суспільно-політичних часописах. Лише після встановлення стабільного попиту на вузькотематичні публікації видавці наважувалися видавати спеціалізовані газети та журнали юридичної, економічної, аграрної та медичної тематики в Галичині та Наддніпрянській Україні. Водночас деякі галузі промисловості (зокрема друкарська справа) залишалися без власних галузевих видань аж до початку Визвольних Змагань 1927–1920 років. Це був період розквіту української галузевої преси. Після поразки УНР українська галузева преса продовжила існувати за межами України.

Галузеві періодичні видання позитивно вплинули на соціально-економічний розвиток україномовного населення, поширення іноземного досвіду промисловості та сільського господарства.

Ключові слова: історія преси; галузева преса; спеціалізовані періодичні видання; газета; журнал.

Varenyk V. M.

postgraduate student of the Department of Publishing and Editing, Publishing and Printing Institute of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, Ukraine

FORMATION OF THE UKRAINIAN BRANCH PRESS OF THE END OF XIX — BEGINNING OF XX CENTURY

The article describes the main stages of development of the Ukrainian trade press, taking into account the specific conditions that did not contribute to its active development. A brief analysis of the key stages of distribution of specialized publications is given, illustrated by the most famous trade journals of legal, economic, medical topics etc.

The trade press is an indicator of the development of industry and the improvement of professional terminology. Therefore, studying the experience of publishing Ukrainian trade periodicals is important for understanding of the historical context, in which the Ukrainian-speaking population was ruled by two empires. Therefore, the purpose of the study is to establish the chronology of development of the Ukrainian trade press on the example of specialised publications of different thematic areas. In order to formulate the historiography of the trade press of various subjects, the content of the content was analyzed by the works of Ukrainian scientists who investigated the history of the Ukrainian press from the beginning of the nineteenth century to the beginning of the twentieth century. During the analysis of scientific works, common journals and newspapers with certain specialized information and trade periodicals were analysed separately.

This review indicates that initially the Ukrainian-speaking population did not have their own trade press, and narrowly-themed publications appeared in socio-political journals. Only after establishing of a certain steady demand for narrowly themed publications, publishers dare to issue specialized newspapers and magazines of legal, economic, agrarian and medical topics in Galicia and Dnieper Ukraine. At the same time, certain industries (including the printing business) remained without their own trade publications until the start of the Liberation Competition. The liberation competitions of 1927–1920 became a period of flourishing of the Ukrainian trade press. After the defeat of the UPR, the Ukrainian industry press continued to exist outside Ukraine.

A review of Ukrainian specialized and trade periodicals indicates that the Ukrainian trade periodicals improved the socio-economic development of the Ukrainian-speaking population, the dissemination of foreign experience of industry and agriculture.

Keywords: history of press; trade press; specialized periodicals; newspaper; magazine.

Постановка проблеми. Українська галузева преса відіграла значну роль у поширенні просвіти серед україномовного населення, яке опинилося у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Українські видавці прагнули донести нові знання в галузі права, економіки, агрономії, медицини, публікуючи їх у вигляді журналів і газет.

Нині важливим завданням є дослідити збережені зразки галузевих періодичних видань кінця XIX — початку XX століття задля формування спадкоємності та розуміння важливості вже набутого досвіду видання преси для вузької аудиторії.

Українська галузева преса — це сукупність періодичних і продовжуваних фахових видань, які видавали на території України українською мовою.

Мета дослідження — з'ясування хронології розвитку української галузевої преси на прикладі галузевих видань різних тематичних напрямів. Для досягнення мети було поставлено такі завдання: визначити історію появи галузевих періодичних видань на українських землях протягом XIX століття, з'ясувати, які тематичні напрями були представлені в асортименті тогочасних спеціалізованих та галузевих видань, окреслити етапи розвитку видання галузевої періодики.

Галузеві видання були предметом досліджень значного кола українських науковців, зокрема вони проаналізовані у фундаментальних дослідженнях А. Животка [5], Я. Ісаєвича [6] та І. Михайлина [8]. Є. Подобна [12] вивчала пресу Полтавської губернії, О. Школьна [14] — Катеринославщини, Р. Базака [1] — Єлисаветграда. В. Садівничий [13] дослідив україномовні спеціалізовані медичні журнали Наддніпрянської України, Г. Білавич [2], В. Вісин [4] та Л. Пинда [12], — господарсько-кооперативні часописи, М. Петрів [10] — періодичні видання юридичної тематики.

Для формулювання історіографії галузевої преси різної тематики методом контент-аналізу було опрацьовано праці українських науковців, які досліджували історію української преси XIX століття — початку XX століття. Під час аналізу наукових праць було відокремлено загальнотематичні журнали та газети з певними спеціалізованими відомостями та власне галузеві видання для фахівців, а серед них вдалося визначити тематичні кластери, які мали попит на ринку преси.

Результати дослідження. Станом на початок XIX століття українські землі були розділені між Російською та Австро-Угорською імперіями, які значно відрізнялися рівнем економічного добробуту та станом економіки.

Австро-Угорщина, яка активно переймала німецький і французький досвід видання періодики, значно випереджала Росію.

Однак для обох імперій цей період ознаменувався появою нових періодичних видань, які містили не лише політичні новини чи художні твори та наукові розвідки, а й актуальну інформацію про розвиток сільського господарства та промисловості. Періодичні видання, які виходили на теренах сучасної України, зокрема «Основа», «Украинский журнал», «Харьковській Еженедельник», «Черниговський листок», «Діло» та «Зоря Галицька» публікували новини про досягнення в промисловості, виставки, корисні поради щодо ведення сільського господарства, однак лише побіжно та несистематично [5, с. 44–50].

Для того, щоб створити попит на галузеву пресу, спочатку видавці публікували загальнотематичні періодики. Якщо якісь тематичні відомості мали значний суспільний інтерес протягом тривалого часу, вони отримували власні рубрики. Наприклад, у газеті «Буковина» (1895–1918), яка виходила українською мовою в Чернівцях, в окремій рубриці «Народна господарка» публікували поради для селян і спеціалізовані дослідження окремих ентузіастів щодо соціально-економічних умов на українських землях в складі Австро-Угорської імперії (зокрема, дослідження В'ячеслава Будзиновського щодо результатів жнив у Східній Галичині та на Буковині в 1895 році) [8, с. 446].

Менш популярним способом компоновання публікацій на одну або декілька пов'язаних між собою тем були додатки. Наприклад, передплатники першої в Російській імперії щоденної міської газети «Одеський вестник» («Journal d'Odessa») (1823–1893) протягом 1832–1840 років отримували як додатки до газети «Листки» зі спеціалізованою інформацією про сільське господарство [5, с. 37].

У подальшому з урахуванням тем додатків та популярних рубрик формуються примірники спеціалізованої періодики для фахівців, про появу яких видавці повідомляли в інших періодичних виданнях: наприклад, про «Часопись Правничу» видавці Антін Горбачевський, Кость Левицький та Євген Олесницький написали у львівському часописі «Діло», звернувшись до його аудиторії із закликом передплатити та взяти участь у написанні матеріалів для нього [10, с. 14].

Завдяки цьому в 1889 році з'явилося перше україномовне галузеве видання «Часопись правнича», яке згодом перетворилося на орган Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові. За 2 роки існування

журналу видавці розширили його тематику і з 1891 року журнал змінив назву на «Часопись правнича та економічна» [10, с. 15].

Економічна тематика теж залишалася популярною серед видавців: зокрема, протягом 20-х рр. XIX століття в Здолбунові виходив кооперативно-господарський місячник «Супряга», у Львові та Луцьку видавали журнал «Новий час», у Луцьку — двотижневик «Волинський господар», у Станіславі — «Господар і промишленник» (1879–1887) [3, с. 195, 9, с. 240].

Окрім вищевказаних періодик, на Галичині друкували ще декілька видань економічної тематики: Л. Пинда, аналізуючи господарсько-кооперативну пресу Східної Галичини в XIX столітті, вказує на такі видання, як «Господар» (1898–1910), «Газета господарська» (1901–1902), «Господар і промисловець» (1909–1911) [11, с. 199].

Господарсько-кооперативні видання були актуальним і відносно доступним джерелом знань з економіки, агрономії та тваринництва для україномовного населення Галичини та Наддніпрянської України й тому допомагали у просвіті населення цих регіонів. Поширення кооперативних видань продиктовано необхідністю для дрібного та середнього бізнесу отримувати інформацію щодо законодавства, реалій ринку українською мовою, оскільки більшість україномовного населення Західної України не знали німецької та польської мов, які домінували в галузевій періодиці на західноукраїнських землях.

Власне тому, окрім загальних видань, на початку XX століття видавці почали публікувати галузеві видання господарсько-кооперативної тематики: «Український пасічник», «Кооперативне молочарство», «Рільничі відомості», «Український город і дріб» [2, с. 63–64]. Для цих видань характерний вищий рівень дискусії, більш фахові наукові розвідки, в яких розкривали досвід іноземних ферм та підприємств задля активного поширення нових технологій на українських землях.

На початку XX століття на території Західної України було досить широке коло різноманітних часописів юридичної, економічної, агрономічної тематики, що значно посилало економічне зростання серед україномовного населення цього регіону.

Водночас у Російській імперії видання україномовної преси було заборонено Валувєвським циркуляром (1863 р.) та Емським указом (1876 р.), тому українські видавці задля уникнення проблем з органами цензури, видавали журнали та газети російською мовою або публікували двомовні видання.

У Єлисаветграді (нині Кропивницький) за ініціативи директора земського реального училища М. Завадського видавали галузевий журнал педагогічної тематики «Педагогический вестник» (1881–1883), а з 1889 р. до 1907 р. — «Волшебный фонарь», присвячений використанню «чарівного ліхтаря» (принцип його дії такий же, як у сучасних проєкторів) у процесі навчання (народні та освітні читання) [1, с. 59–60].

О. Школьна, досліджуючи галузеву пресу Катеринославщини (нині — Дніпровська область), вказує, що першим виданням на території Катеринославщини став журнал для ветеринарів і власників худоби «Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Екатеринославской губернии» (1894–1917). Для сільських господарів випускали аграрні журнали «Stepь» (1908–1909), «Вестник сельскохозяйственной агентуры в Америке» (1911–1915), «Южное хозяйство» (1912–1917) та «Вістник ветеринарної медицини» (1917–1918) [14, с. 81].

Основним галузевим виданням медичної тематики на Катеринославщині була газета «Врачебно-санитарная хроника Екатеринославской губернии» (1898–1917). У регіоні видавали низку видань економічної тематики: «Местный торговый мир» (1911–1912), «Кооперативная жизнь» (1917–1918), «Коммерческое образование», випустили два номери «Вестника нотариальных вакансий в России» (1914) [14, с. 82–83].

На початку ХХ століття власні галузеві видання мали також і пасічники: «Пчела» (1900–1917) і «Пчеловодное хозяйство» (1911–1913) [15, с. 10].

На Полтавщині видавали галузеві журнали «Хуторянин», «Земский врач» (1892–1894), «Полтавские агрономические известия» (1913–1816), назви яких відображали тематику журналів [12, с. 93].

На території Наддніпрянської України поширювалися лише російськомовні галузеві журнали технічної тематики «Южнорусский горный листок» (1880–1918), «Успехи прокатного дела» (1907–1916), «Литейное дело» (щомісячно протягом 1907 року), «Новости техники и промышленности» (згодом — «Южный инженер») (1908–1917), «Сборник технических статей» (виходив протягом 1909 року), «Маркшейдерские известия» (1910–1917), «Известия общества штейгеров» (1912–1918), «Машиностроительный та ремесленный вестник» (1909–1913) [14, с. 84].

На початку ХХ століття відбулося пожвавлення у випуску україномовної галузевої преси, причиною якого стало оприлюднення Маніфесту

1905 року, що надавав дозвіл на друк періодичних видань українською мовою («Записка об отмене стеснений малороссийского печатного слова»). Зокрема, з'явилося декілька україномовних спеціалізованих медичних журналів, які, утім, проіснували недовго. Журнали «Хата» (1906), «Згода» (1917), «Збірник медичної секції Українського наукового товариства в Києві» (1910) та «Вістник Міністерства Народнього Здоров'я і Опікування» (1918) опублікували лише декілька номерів. Тогочасні заборони галузевої преси пов'язані з тим, що Маніфест 1905 року не скасовував дію Валуєвського циркуляра та Емського указу, чим активно користувалися органи цензури.

«Життє і знаннє» (згодом — «Вістник життя і знання») (1913–1915) та «Українські медичні вісти» (1918–1920) утрималися на ринку протягом довшого часу, оскільки їх поява припала на роки Першої світової війни та Визвольних змагань [13, с. 309].

Асортимент медичних видань тоді був продиктований значною потребою україномовного населення, передусім низових медичних працівників, в інформації щодо лікування та профілактики поширених унаслідок війн та інтервенцій епідемічних захворювань (грип-«іспанка», тиф, дизентерія тощо). Також на сторінках галузевих видань точилася дискусія щодо української медичної термінології.

Значне зростання кількості галузевих видань в Україні спостерігалося в роки Визвольних змагань (1917–1920), адже протягом цього періоду з'явилися такі україномовні галузеві видання, як «Вільна школа», «Українська військова справа», «Освіта», «Педагогічний журнал», «Стерно», «Українські медичні вісти», «Закон і право», «Вісник агрономії», «Мистецтво», «Театральні вісти», «Наше минуле», «Літературно-науковий вістник» [6, с. 395–419].

Утім, і така кількість найменувань українських галузевих видань була значно меншою, ніж пересічний асортимент видань аналогічної тематики в інших європейських країнах: царські заборони на друк українською мовою спричинили відставання в розвитку української преси майже на півстоліття.

Зокрема, в Україні спостерігався значний дефіцит галузевих журналів та газет для видавців і типографів (поліграфістів): перший український журнал для видавців «Книгарь» з'явився лише на початку ХХ століття, у той час як у Великій Британії галузеві журнали для видавців («The Printers' Register» (1867), «British and Colonial Printer and

Stationer» (1878), «Sales and Wants Advertiser» (1887)) зафіксовано вже у другій половині XIX століття [7, 17, с. 4].

Журнал «Книгарь» виходив з неоднаковою регулярністю в Києві «дванадцяти урядів» в 1917–1920 роках і містив не лише бібліографічний опис книг, які тоді видавали в рамках Українського книжкового руху (термін Т. Ківшар), а й інформаційні матеріали щодо технологій друку, тематичних планів українських видавництв і подій галузі (відкриття нових книжкових магазинів, встановлення обладнання, налагодження співпраці між суб'єктами видавничого ринку) [7].

Після поразки УНР та встановлення радянської влади більшовики заборонили пресу, яка суперечила їхній ідеології. Тому після 1920 року українські видавці-емігранти продовжили випуск україномовної галузевої преси за межами України. Зокрема, у Празі публікували бібліографічні журнали «Книголюб» (1927–1932), «Книга: Неперіодичний бібліографічний орган Об'єднання Українських Видавців» (1921) та «Українське книгознавство» (1922) [4, с. 10]. Протягом 1938–1939 років у Парижі виходив друком військовий журнал «За збройну Україну», редактором якого був Н. А. Капустянський. Воєнно-літературний журнал «Табор» (1923–1939) розповсюджували у Каліші та Варшаві (Польща). «Український медичний вісник» друкували у Празі протягом 1923–1925 років [5, с. 323–326].

Характеризуючи становище української преси за межами УРСР, А. Животко наводить статистику, згідно з якою станом на 1936 рік видавалося 24 професійно-фахових україномовних видання, при тому що загалом нараховувалося 202 україномовних видання [5, с. 329].

Розвиток галузевої україномовної преси в екзилі поступово пригальмувався, оскільки україномовні емігранти інтегрувалися в суспільство і послуговувалися вже місцевою галузевою пресою.

Висновки. Початковий етап розвитку української галузевої преси ознаменувався спеціалізованими публікаціями у загальних виданнях. Інтерес аудиторії до щоденних газет мотивував видавців публікувати навіть цикли статей на ту чи іншу тематику, створювати спеціалізовані рубрики чи навіть окремі додатки до видань.

На наступному етапі з'являються спеціалізовані видання певних тематичних груп (медичної, юридичної, економічної, сільськогосподарської, педагогічної та ін.). За різноманіттям тематичних напрямів спеціалізованих видань можна зрозуміти, фахівці яких професій послуговувалися такими типами видань.

Проте темпи поширення української галузевої преси в царській Росії та Австро-Угорщині були різними, оскільки в Росії видання українськомовної преси було повністю заборонено до 1905 року, а частково заборони на друк окремих періодичних видань діяли до початку Визвольних змагань.

У роки Визвольних змагань з'явилося багато нових галузевих періодиків, які зникли з приходом до влади більшовиків. Після встановлення радянської влади українськомовну галузеву пресу видавали лише за кордоном.

Україномовні галузеві журнали та газети посприяли розвитку видавничої справи, економіки, медицини, поширенню знань про нові досягнення в промисловості та основою для формування української термінології, що стало основою для появи нової галузевої преси зі здобуттям незалежності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Базака Р.* Спеціалізована преса Єлисаветграда : платформа для фахової комунікації // *Держава та регіони. Сер. Соціальні комунікації.* 2015. № 2. С. 59–63.
2. *Білавич Г. В.* Роль періодичної преси в поширенні господарсько-кооперативних знань українців (західна Україна, початок ХХ століття) // *Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді.* 2014. Вип. 18. С. 63–72.
3. *Вісин В. В.* Періодична преса як джерело дослідження кооперативного руху на Волині у 1861–1939 рр. // *Вісн. Львів. комерц. акад. Сер. Гуманітарні науки.* 2014. Вип. 12. С. 192–198.
4. *Дмитрів Л. Й.* Фаховий часопис для видавців: основні засади функціонування в контексті розвитку сучасної видавничої справи (світовий та український досвід) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.05. Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2009. 18 с.
5. *Животко А. П.* Історія української преси. Київ : Наша культура і наука, 1999. 368 с. («Літературні пам'ятки України»).
6. *Ісаєвич Я.* Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. 520 с.
7. *Книгарь* : літопис укр. письменства, присвяч. справам укр. вид-ва : щоміс. критико-бібліогр. часопис. Київ, 1917. Чис. 1–5. URL : <http://ube>.

- nl.u.org.ua/article/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%8C (дата звернення: 20.11.19).
8. *Михайлин І. Л.* Історія української журналістики XIX століття : підруч. Київ : Центр навч. літ., 2003. 720 с.
 9. *Молинь В.* Станіслав як осередок українського національного життя Галичини другої половини XIX — початку XX століття // МІСТ : Мистецтво, історія, сучасність, теорія. 2009. Вип. 6. С. 239–246.
 10. *Петрів М.* «Часопись Правничя» (Львів, 1889–1891, 1894–1900 pp.) — перший український юридичний журнал : історія та здобутки (до 125-річчя виходу у світ першого числа видання) // Зб. праць Н.-д. ін-ту пресознавства. 2014. Вип. 4. С. 3–18.
 11. *Пинда Л.* Українські господарсько-кооперативні часописи Галичини 1920–1930-х років // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. 2015. Вип. 10. С. 198–213.
 12. *Подобна Є. В.* Контент періодичних видань Полтавської губернії (1838–1917 роки) : дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.04. Київ, 2017. 185 с.
 13. *Садівничий В.* Перші україномовні спеціалізовані медичні журнали Наддніпрянської України : проблемно-тематичні аспекти // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. 2014. Вип. 39. С. 303–310.
 14. *Школьна О. Д.* Технічна преса Катеринославщини в контексті розвитку спеціалізованої періодики краю XIX — початку XX століття // Наук. зап. Ін-ту журналістики. 2007. Т. 26. С. 81–85.
 15. *Шматко І. В.* Формування української бджільницької термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця : ДНУ ім. В. Стуса, 2018. 16 с.
 16. *Шологон Л. І.* Національно-культурний рух українців Галичини на сторінках часопису «Діло» (1880–1914 pp.) // Галичина. 2015. Ч. 27. С. 263–267.
 17. *Alford V.* Business Enterprise and the Growth of the Commercial Letterpress Printing Industry, 1850–1914. Business History. 1965. №7. pp. 1–14.

REFERENCES

1. Bazaka, R. (2015) Spetsializovana presa Yelysavethrada : platforma dlya fak-hovoyi komunikatsii (Specialized Press of Yelysavethrad: a Platform for the Professional Communication) Derzhava ta rehiony, Sotsialni komunikatsii, 2, 59–63.

2. Bilavych, H. V. (2014) Rol periodychnoyi presy v poshyrenni hospodarsko-kooperatyvnykh znan ukrainsiv (zakhidna Ukraina, pochatok XX stolittia) (The Role of Periodicals in the Spread of Cooperative Economic Knowledge of Ukrainians (Western Ukraine, early XX century)). *Teoretyko-metodolohichni problemy vykhovannya ditei ta uchnivskoyi molodi*, 18, 63–72.
3. Visyn, V. V. (2014) Periodychna presa yak dzhereło doslidzhennya kooperatyvnoho rukhu na Volyni u 1861–1939 rr. (Press as a source for studying the cooperative movement in Volyn in 1861–1939 years) *Visn. Lviv. komerts. akad., Humanitarni nauky*, 12, 192–198.
4. Dmytriv, L. Y. (2009) Fakhovyi chasopys dlia vydavtsiv: osnovni zasady funktsionuvannya v konteksti rozvytku suchasnoi vydavnychoi spravy (svitovyi ta ukrainskyi dosvid) (The professional journal for editors: the main principles of existence in the context of modern publishing business (ukrainian and world experience)). Abstract of unpublished PhD thesis. Classic private university, Zaporizhzhya, Ukraine.
5. Zhyvotko, A. P. (1999) *Istoriia ukrainskoi presy*. (History of the Ukrainian press). Kyiv: Nasha kultura i nauka.
6. Isayevych, Y. (2002) *Ukrainske knyhovydannia: vytoky, rozvytok, problemy* (Ukrainian book publishing: origins, development, problems). Lviv : In-t ukrayinoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.
7. *Knyhar : litopys ukr. pysmenstva, prysviach. spravam ukr. vyd-va : shchomis. krytyko-bibliohr. Chasopys*. (Knyhar : a chronicle of Ukrainian writing, dedicated to the affairs of Ukrainian publishers: monthly critical and bibliographical magazine) . (2018, June 18). Retrieved November 20, 2019, from <http://ube.nlu.org.ua/article/Книгарь>.
8. Mykhaylyn, I. L. (2003). *Istoriia ukrainskoi zhurnalistyky XIX stolittia* (History of Ukrainian Journalism of the Nineteenth Century). Kyiv: Tsentr of navch. lit.
9. Molyn, V. (2009) Stanislav yak osередok ukrainskoho natsionalnoho zhyttia Halychyny druhoi polovyny XIX — pochatku XX stolittia (Stanislav as the center of Halychyna's national life from the second half of the nineteenth to early twenties in twenty century). *MIST : Mystetstvo, istoriia, suchasnist, teoriia*, 6, 239–246.
10. Petriv, M. (2014) “Chasopys Pravnycha” (Lviv, 1889–1891, 1894–1900 rr.) — pershyi ukrainskyi yurydychnyi zhurnal : istoriia ta zdobutky (do 125-richchia vykhodu u svit pershoho chysla vydannia) (The Law Journal (Lviv, 1889–1891, 1894–1900) — the first Ukrainian law journal: history and achievements (to the 125th anniversary of the first issue of the publication)). *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho Instytutu presoznavstva*, 4, 3–18.

11. Pynda, L. (2015) Ukrainski hospodarsko-kooperatyvni chasopysy Halychyny 1920–1930-kh rokiv (Ukrainian Economic and cooperative periodicals of Halychyna in the 1920s and 1930s). *Visnyk of Lviv. Univ., Knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiyni tekhnolohiyi*, 10, 198–213.
12. Podobna, Y. E. V. (2017) Kontent periodychnykh vydan Poltavskoi hubernii (1838–1917 roky) (Content of press of Poltava region (1838–1917)). Unpublished PhD thesis. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
13. Sadvynychyy, V. (2014) Pershi ukrainomovni spetsializovani medychni zhurnaly Naddnyprianskoi Ukrainy : problemno-tematychni aspekty (The first Ukrainian specialized medical journals of the Dnieper Ukraine: problem and thematic aspects). *Visnyk of Lviv. Univ., Zhurnalistyka*, 39, 303–310.
14. Shkolna, O. D. (2007) Tekhnichna presa Katerynoslavshchyny v konteksti rozvytku spetsializovanoi periodyky kraiu XIX — pochatku XX stolittia (Technical press of Katerynoslav region in the context of development of specialized periodicals of the XIX — beginning of XX century). *Nauk. zap. In-tu zhurnalistyky*, 26, 81–85.
15. Shmatko, I. V. (2018) Formuvannia ukrainskoi bdzhilnytskoi terminolohii (Formation of Ukrainian beekeeping terminology). Abstract of unpublished PhD thesis, DNU im. V. Stusa, Vinnytsya, Ukraine.
16. Sholohon, L. I. (2015). Natsionalno-kulturnyi rukh ukraintsiv Halychyny na storinkakh chasopysu "Dilo" (1880–1914 rr.)(National and cultural movement of Ukrainians of Galicia at the pages of newspaper "Dilo"(1880–1914)). *Halychyna*, 27, 263–267.
17. Alford, B. (1965). Business Enterprise and the Growth of the Commercial Letterpress Printing Industry, 1850–1914. *Business History*, 7, 1–14. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/00076797400000001>.

Стаття надійшла до редакції 23.12.2019.

Received 23.12.2019.